

Jestliže tento člověk zahyne, zůstane jeho říše rozptýlena, bez svazku, tak jako z dubu zbude jen hromádka popele, když jej zničí oheň.

Národ, říká Grotius, se může dát králi. Podle Grotia je národ národem dříve, než se dá králi. Toto darování je občanským úkonem, který předpokládá veřejné rokování. Dříve než budeme zkoumat akt, jímž národ volí krále, bylo by dobře prozkoumat akt, jímž se národ stává národem, protože tento akt, jež musí nutně předcházet prvému, je pravým základem společnosti.

Kdyby nebylo žádné předchozí úmluvy, jak by to bylo se závazkem, že se menšina podrobí volbě většiny, když volba nebude jednohlasná? A jak sto těch, jež si přejí pána, má právo hlasovat za deset, kteří si ho vůbec nepřejí? Zákon o většině ve volbách je zřízením smluvním a předpokládá alespoň jednu jednohlasnost.

KAPITOLA VI. O SPOLEČENSKÉ SMLOUVĚ

Předpokládám, že lidé dospěli ve vývoji k tomu bodu, kdy překážky, jež znemožňují jejich zachování v přirozeném stavu, jsou tak houževnaté, že vítězí nad silami, které může každý jedinec vynaložit, aby se v tomto stavu udržel. Tento prvotní stav tedy nemůže dále trvat a lidský druh musí změnit svůj způsob života, neboť by jinak zahynul.

Lidé, kteří nemohou zplodit nové síly, ale mohou jen sloučit a řídit ty, jež tu jsou, nemají proto jiného prostředku k záchově, než sloučením utvořit takový souhrn sil, který by mohl zvítězit nad odporem, uvádět tento souhrn sil v pohyb jedinou pružinou a nechat jej působit jedním směrem.

Takový souhrn sil se může zrodit jen ze součinnosti více lidí. Jelikož však síla a svoboda každého

člověka jsou prvními nástroji jeho sebezáchovy, vzniká problém, jak je sloučit se silami druhých a neuškodit si a nezanedbat povinnost vůči sobě samému. Tato nesnáze, pokud jde o můj námět, se může vyjádřit těmito slovy: „Nalézt takovou formu sdružení, které by společnou silou bránilo a ochraňovalo osobu a majetek každého člena, v němž by však každý poslouchal jenom sebe samého, i když se sloučí se všemi, a zůstal svobodným jako dříve.“ A to je také základní problém, který chci ve Společenské smlouvě řešit.

Clánky této smlouvy jsou již povahou tohoto aktu stanoveny tak, že by je sebemenší změna učinila zbytečnými a zbavila by je významu, takže i když snad nikdy nebyly formálně vysloveny, jsou všude stejné, všude mlčky přijaté a uznávané, a to až do té doby, kdy se tato společenská smlouva poruší. Potom se každý vrací zpět ke svým původním právům, chápe se opět své přirozené povahy a ztrácí smluvní svobodu, pro kterou se zřekl své svobody přirozené.

Tyto články, jsou-li dobře pochopeny, se všechny redukuje na jediný: každý člen společnosti dává svou osobu a všechna svá práva ve prospěch celého společenství, neboť dává-li se každý cele, je podmínka pro všechny stejná, a je-li podmínka pro všechny stejná, nemá nikdo zájem na tom, aby ji učinil tíživější pro ostatní.

A protože se tak děje bez výhrad, je toto spojení tak dokonalé, jak jen může být, a žádný člen společnosti se nemůže ničeho domáhat. Kdyby však jednotlivcům zůstávala nějaká práva, byl by každý v určité věci svým vlastním soudcem a brzy by požadoval, aby jím byl ve všem, protože by nebylo žádného společného nadřízeného, který by rozhodoval mezi jednotlivci a veřejností. Přirozený stav by pak trval dále a sdružení by se nutně stalo tyranským nebo zbytečným.

Když se každý dává všem, nedává se nikomu, a když jeden nezáskává nad druhým jiné právo, než

jaké mu on sám nad sebou postoupil, získává člověk náhradu za vše, co ztrácí, a více síly k tomu, aby si zachoval to, co má.

Vyloučíme-li tedy ze společenské smlouvy to, co pro ni není podstatné, uvidíme, že se redukuje na tato slova: Každý člen dává svou osobu a všechnu moc pod nejvyšší řízení obecné vůle a každý je také přijímán jako neoddělitelná část celku.

Tento sdružující akt okamžitě tvoří z jednotlivých osob každého účastníka smlouvy právnické a hromadné těleso, skládající se z tolika členů, kolik má shromáždění hlasů. Toto kolektivní těleso dostává tímto aktem svou jednotnost, své společné já, svůj život a svou vůli. Tato veřejná osoba, vytvořená sjednocením všech členů, měla dříve jméno *civitas*.¹ Dnes se jmenuje republika nebo státní těleso, které je svými členy nazýváno státem, když je pasívním, suverénem, když je aktivním, a mocností, když se přirovnává k sobě podobným. Členové společnosti jako celek se nazývají národem, jako jednotlivci jsou občany, pokud mají účast na svrchované moci, a poddanými, jsou-li porobeni zákonům státu. Tyto výrazy se často směšují a zaměňují; stačí však, budeme-li je umět rozeznávat v jejich nejpřesnějším významu.

¹ Pravý význam tohoto slova se dnes téměř úplně setřel. Většinou se zaměňuje město za obec a měšťan za občana. Nerozlišuje se to, že domy tvoří město, ale občané tvoří obec. Tentýž omyl přišel kdysi draho Kartagiňanům. Nečetl jsem, že by se byl titul *cives* někdy dával poddaným některého knížete a ani kdysi Makedoňanům, ani později Angličanům, ačkoli byli blíže svobodě než všichni ostatní. Jedině Francouzi používají výrazu *občané* zcela volně, protože neznají jeho pravý význam, jak lze vidět v jejich slovnících. Jinak by se dopouštěli zločinu velezrady, kdyby si to jméno přivlastnili. Toto slovo u nich vyjadřuje ctnost, a nikoli právo. Když Bodin mluvil o našich občanech a měšťanech, dopustil se hrubého nedopatření tím, že zaměňoval jedny za druhé. Jenom pan d'Alembert se v tom nemýlil a ve svém článku Ženeva dobře rozlišoval čtyři druhy lidí (dokonce pět, počítáme-li i prosté cizince), kteří jsou v našem městě, z nichž však jen dva tvoří republiku. Žádný jiný francouzský spisovatel, pokud vím, pravému smyslu slova *občan* neporozuměl.

KAPITOLA VII. O SUVERÉNU

Vidíme, že tento sdružující akt obsahuje vzájemný závazek celku i jednotlivců, že každý jedinec, který uzavírá smlouvu v podstatě sám se sebou, je vázán ve dvojím směru: jako člen vlády vůči jednotlivcům a jako člen státu vůči suverénu. Zde nelze použít zásady občanského práva, že nikdo není vázán závazky, které učinil sám se sebou, protože je samozřejmě rozdíl v tom, když se zavážeme sobě, nebo když se zavážeme celku, jehož jsme částí.

Musím ještě poznamenat, že obecné rozhodnutí sice může zavázat všechny poddané vůči suverénu, protože se na každého z nich díváme pod zorným úhlem dvou rozličných vztahů, nemůže však — z opačného důvodu — zavázat suveréna sobě samému. Bylo by to tedy přímo proti přirozenosti státního tělesa, kdyby si suverén uložil zákon, který by nemohl přestoupit. Suverén, jenž na sebe může pohlížet jenom pod jedním a týmž zorným úhlem, je v postavení soukromníka, který uzavírá smlouvu sám se sebou. Uvidíme, že z toho nevyplývá a nemůže vyplývat žádný druh základního zákona, závazného pro národní celek, ba ani společenská smlouva. To však neznamena, že by se toto těleso nemohlo zavazovat vůči jinému, pokud se tím neporušuje tato smlouva, neboť vůči cizině se stává jednoduchou bytostí, jedincem.

Státní těleso nebo suverén se však nikdy nemohou zavázat ani vůči jinému v ničem, co by porušovalo tento prvotní akt, protože odvozují-li své bytí z posvátnosti této smlouvy, nemohou se vzdát části sebe nebo se podrobit jinému suverénu. Porušením aktu, jenž je základem jejich existence, by se zničily. A co ničím není, nic také nevytváří.

Jakmile se tedy množství sloučilo v jedno těleso, nemůže být uražen jeden jeho člen, aniž by bylo

napadeno těleso, a tím méně lze urazit těleso, aniž by tím trpěli členové. Takto povinnost a zájem zavazují stejnou měrou obě smluvní strany k vzájemné pomoci a lidé se mají snažit, aby v tomto dvojnásobném vztahu sloučili všechny výhody, jež jsou s ním spojené.

Je-li tedy suverén tvořen jednotlivci, skládá-li se z nich, nemá a ani nemůže mít opačný zájem než oni. Svrchovaná moc nepotřebuje vůči poddaným žádné záruky, protože je nemožné, aby těleso chtělo škodit všem svým členům. Dále uvidíme, že nemůže škodit ani žádnému zvláště. Suverén již tím, že je, je vždy vším, čím má být.

Není tomu tak ovšem, pokud jde o závazky členů vůči suverénu. Ten by kromě společného zájmu neměl nic, co by jejich závazky zaručilo, a proto musí najít prostředky, jak si jejich věrnost zajistit.

Každý jedinec jako člověk může skutečně mít zvláštní vůli, jež odporuje nebo je odlišná od vůle obecné, kterou má jako občan. Jeho zvláštní zájem může být zcela jiný, než je zájem společný. Jeho neodvislá a přirozeně nezávislá jsoucnost může způsobit, že pohlíží na to, čím je povinen společné věci, jako na dobrovolný příspěvek, který budou ostatní, když jej nezaplatí, postrádat méně, než by jej postrádal on, když by jej zaplatil. Tento jedinec bude pokládat právnickou osobu, jež tvoří stát, jen za bytost pomyslnou, protože to není člověk, a bude požívat občanských práv, ale nebude chtít plnit povinnosti poddaného. Kdyby se tato nespravedlnost rozmohla, způsobila by zkázu státního tělesa.

Aby tedy společenská smlouva nebyla jen prázdnou formulí, obsahuje mlčky závazek, který státnímu tělesu dává takovou sílu, jež každého, kdo by odepřel poslechnout obecnou vůli, k tomu může donutit, což znamená, že každý je nucen být svobodný. To je podmínka, jež chrání každého občana před každou osobní závislostí a současně každého občana dává vlasti, podmínka, jež tvoří umělost

a chod státního stroje. Jedině tato podmínka dělá občanské závazky legitimními, bez ní by byly nemsylné, tyranské a vydané nejružnějšému zneužívání.

KAPITOLA VIII.

O OBČANSKÉM STAVU

Přechod od stavu přírodního do stavu občanského způsobuje v člověku význačnou změnu tím, že v jeho chování nahrazuje popud spravedlnosti a že dává jeho činům morální posvěcení, které dříve postrádaly. Člověk, který měl dosud na zřeteli jen sebe, nyní vidí, že je nucen jednat podle zásad jiných, že než uposlechne svých sklonů, musí se nejdříve poradit s rozumem. Na místo fyzického popudu nastupuje teď hlas povinnosti, na místo žádosti nastupuje právo. I když se člověk v tomto stavu zbavuje mnohých výhod, které měl od přirozenosti, získává zase jiné veliké výhody. Jeho schopnosti se cvičí a vyvíjejí, jeho myšlení se rozšiřuje, jeho city se zušlechťují. Celá jeho duše se povznáší tak, že kdyby nebylo toho, že je tento nový stav zneužíván, což jej často snižuje pod stav, z něhož vyšel, musel by bez ustání žehnat šťastnému okamžiku, který jej z původního stavu navždy vyrval a který udělal z hloupého a omezeného zvířete myslící bytost a člověka.

Převedu nyní všechno toto uvažování do snadno srovnatelných slov. Společnou smlouvou člověk ztrácí svou přirozenou svobodu a neomezené právo na vše, co jej svádí a čeho může dosáhnout. Získává však občanskou svobodu a vlastnické právo ke všemu, co má. Abychom se vyvarovali omylu, je třeba dobře odlišit jednak přirozenou svobodu, jejíž meze tvoří jen síly jedince, od svobody občanské, která je ohraničena obecnou vůlí, a jed-

nak držení, které je jen důsledkem násilí nebo práva prvního okupanta, od vlastnictví, které může být založeno jedině na vlastnickém právu.

Mohli bychom se zmínit ještě — ve prospěch občanského stavu — o mravní svobodě, která jediná činí člověka opravdu pánem sebe samého, neboť popud pouhé žádosti je otroctvím, ale poslušnost zákona, který jsme si sami uložili, je svobodou. Řekl jsem však o této otázce již dost a filozofický smysl slova svoboda není nyní mým námětem.

KAPITOLA IX.

O VĚCNÉM MAJETKU

V okamžiku, kdy se společnost tvoří, poddává se jí každý její člen tak, jaký právě je, včetně všech svých sil a svého majetku. Vlastnické právo, jež přechází do jiných rukou, však tímto aktem svou podstatu nemění, nestává se vlastnictvím v rukou suveréna. Protože síly obce jsou nesrovnatelně větší než síly jedince, je i veřejné vlastnictví ve skutečnosti silnější a neodvolatelnější, ale není legitimnější, alespoň ne vůči cizincům. Stát je vůči svým členům pánem všeho jejich majetku na základě společenské smlouvy, která je ve státě podkladem všech práv, ale vůči jiným mocnostem je jím jen právem prvního okupanta.

Právo prvního okupanta se stává pravým právem až po zavedení vlastnictví, i když je skutečnější než právo silnějšího. Každý člověk má přirozeně právo na vše, co potřebuje, ale pozitivní akt, který jej činí vlastníkem určitého majetku, jej vylučuje z vlastnictví ostatních. Má se tedy omezit pouze na svůj podíl, neboť na nic víc již nemá žádné právo. Právo prvního okupanta, jež bylo v přírodním stavu tak slabé, je uznáváno každým vzdělaným člověkem. V tomto právu se uznává